

Faksimil

Donald Broady & Ulf P. Lundgren,
Kunskaper i skolan kräver kunskaper om skolan
Manus till debattartikel, 10 sept. 1979, 6 p.

Faksimil av maskinskrivet original. Manuset är odaterat men måste ha färdigställts 10 sept. 1979 eller någon dag därefter eftersom det nämns att "häromdagen" ett opinionsmöte ägde rum i Folkets Hus i Stockholm arrangerat av Föreningen för kunskap i skolan. Detta möte inträffade på eftermiddagen lörd. 8 sept.

Sagda förening var måltavlan för kritiken i manuset, avsett att bli en debattartikel i Dagens Nyheter. Icke publicerad, såvitt jag minns.

Skolan som kunskapsförmedlare:

KUNSKAPER I SKOLAN KRÄVER KUNSKAPER OM SKOLAN

Svensk skoldebatt är säregen. Den håller sig krampaktigt i en position åt gången. Idag är det kunskaper och reda, igår var det arbetssätt och dialog. Kanske Sverige är för litet för att rymma en utbildningsdebatt med djup och kontinuitet, eller är vår kunskap om utbildningens samhälleliga förankring så bristfällig att varje påstående verkar rimligt? I maj undertecknade en rad kulturarbetare och lärare ett upprop för en återgång till en skola med kunskap i centrum. Metall krävde arbetsro. Och i den politiska debatten, inklämt mellan kärnkraft och ränteavdrag för småhusägare, framförs skolprogram i syfte att skapa lugnet åter.

För någon månad sedan publicerades i Prima-serien Skolan som kunskapsförmedlare. En debattantologi sammanställd av Jan Peterson. Det är en besynnerlig bok.

I sin inledning "återövrarna kunskapen" pläderar Peterson för kunskap som "ett mål i sig, något som eftersträvas för sin egen skull". Varefter Stellan Arvidson i bokens första kapitel hävdar att skolans mål inte får vara kunskapsförmedling. Skolans mål skall vara elevens personlighetsutveckling, kunskaper och färdigheter skall vara medlet härför.

Så fortsätter författarna att motsäga varandra. Arvidson vill ha bort betyg och nivågruppering, som två klasslärare förespråkar i ett annat bidrag. Arvidson vill avskaffa kursplaner i vanlig mening, han önskar sig aktivitetspedagogik, individualisering och elevcentrerad undervisning. Inte heller språkvetaren Alvar Ellegård vill ha ett låst kursinnehåll: "man bör acceptera praktiskt taget vilka intressen som helst, bara de är starka", varemot en metodiklektor hävdar raka motsatsen och en lärarhögskolerektor vill att samhällets och skolans, ej elevernas behov skall vara styrande. Och så vidare. En

gymnasielärare vill ha läroböcker men Ellegård förespråkar projektundervisning. Författaren till bokens avslutande bidrag lyckas på samma gång företräde de flesta åsikter som cirkulerat i skoldebatten.

Inget ont om åsiktspluralism, och några av bidragen, som Sven-Eric Liedmans och Alvar Ellegårds är tänkvärda. Men vilken avsikt har redaktören när han ger sken av att författarna representerar någon form av kulturpolitisk front? Man kan fråga sig om de enskilda bidragsgivarna vetat i vilket sammanhang de skulle användas. I själva verket blir Petersons inledning en påminnelse om Tage Danielssons parodi på en disc-jockey, associationerna hoppar ohejdat för att binda samman bidragen.

I augusti i år bildades en förening för kunskap i skolan, vars styrelse till större delen består av undertecknare till majuppropet. Häromdagen ordnade föreningen ett opinionsmöte i Folkets hus i Stockholm. Det öppnades med att elever från Adolf Fredriks musikskola sjöng klenoder ur den svenska sångskatten. Avdelningsdirektör Gudrun Norstedt från Konjunkturinstitutet talade så om den minskade tillströmningen till arbetssamma universitetsämnen, och uttryckte därvid en förhoppning om att skolöverstyrelsens makt måtte minska. Kulturskribenten Anna-Maria Narti, som ursprungligen kommer från Rumänien, undrade varför vi inte vårdade det västerländska kulturarvet som i hennes hemland. Yngve Persson, före detta fackföreningsordförande och riksdagsman, attackerade flumkulturen och knarkliberalismen. Skriftställaren Jan Myrdal talade om kunskaper som demokratins förutsättning och menade att alla skulle må bäst av bara några få år i skolan, för att därefter bilda sig på egen hand med hjälp av böcker och resor. Så som skriftställaren nått sin egen bildningsnivå.

Man blir mer och mer förbryllad. Under mötet talades om "den nya folkrörelsen" för kunskaper i skolan. Visst har kraven på kunskaper hörts alltmer. Men dessa krav har haft en viss

nyansering: krav på basfärdigheter i den obligatoriska skolan, krav på mer sammanhållen kunskap, krav på teknisk och naturvetenskaplig kunskap i samband med fördjupade kunskaper om det nuvarande samhällets utveckling. Visst har krav på arbetsro och respekt för arbete ställts. Men dessa krav kan inte enkelt föras samman i klump och betecknas som en folkrörelse. Det är nog som Helldén skriver i antologin, att det senaste året har "den under hela ^{1970-talet} ~~hundra~~ ~~sjuttio~~ ~~talet~~ undertryckta opinionen i skolfrågan (som inte minst funnits hos de yrkesmedvetna lärarna) börjat gå i dagen". Och reaktionen mot progressivismen är inte oväntad. I Danmark kom den i början på sjuttitalet och riktades mot "sextiotalspedagogiken". I USA kom den under trettiotalet och förnyades på femtiotalet.

Men en folkrörelse? Snarare en våg av missnöje i samband med faktiskt existerande problem i skolan, missnöje riktat mot den ideologiserande skoldebatten, mot skolreformerna och nya läroplansförslag, mot Skolöverstyrelsen och centralstyrelsen.

Just i Skolöverstyrelsen har de mest olikartade opinioner funnit en gemensam fiende. Sö uppfattas av somliga som socialisternas propagandaministerium, av andra som kapitalets lydiga redskap, av åter andra som den överhet som förmörkar lärarnas vardag, eller som den byråkrati som förhindrar den nödvändiga politiseringen av skolfrågorna. Missnöjesvågen saknar bestämd riktning och har uppstått ur olikartade intressen: Lärarnas behov av uthärdliga arbetsvillkor och respekt för sitt arbete och yrkeskunnande; Föräldrars omtanke om sina barn och kulturarbetares om kulturarvet; Än talas det om begåvningarna som ska hjälpas fram, än om baskunskaper åt arbetarklassens barn.

Detta är inte en utan många diskussioner, och att resa det abstrakt formulerade kravet på kunskaper i skolan, utan att fråga: Vilka kunskaper? I vems intresse? - det förhindrar

mer än befordrar den nödvändiga diskussionen om skolans innehåll. En diskussion som förstås skulle spräcka den skenbara enigheten, och Föreningen för kunskap i skolan tycks vilja undvika den genom att helt enkelt ta kunskapsinnehållet för givet: i centrum det västerländska kulturarvet. Det är den välkända föreställningen att arbetarklassen ska lyckliggöras med medelklassens bildning.

Missnöjet är berättigat, men det är vilseledande att slå samman olika typer av missnöje och att utropa detta till en folkrörelse. Argumentationen känns igen i pedagogikens historia. Emil Hägg skrev 1915 boken De svenska läroverkens förfall. "Jag kommer härmed till den efterlåtenhets- och slapphetsregim, som grundlagts genom den nuvarande läroverksstadgan, som under Överstyrelsens hägn och ytterligare utvecklad av densamma råder vid våra läroverk med avseende på fastställandet och framförallt det effektiva upprätthållandet av kunskapsfodringarna". Emil Häggs skrift hade med lite faktajusteringar väl kunnat återopas i inledningen till Petersons antologi. På sitt sätt var det lättare för Hägg 1915 att göra svepande generaliseringar om läroverken än det är idag att uttala sig om all utbildning från förskola till forskarutbildning. Mycket av skoldebattens problem är att det saknas kunskap om skolans historiska och samhällseliga förankring. Ellegård skriver i antologin: "Vad skolan bör sträva efter att ge eleverna är en förmåga att kritiskt bedöma hur välgrundad en viss kunskap är, hur goda de argument är som dras fram för en viss åsikt". Detta må gälla även skoldebatt. Debatten om kunskap i skolan bör tillföras kunskap om skolan.

Forskning om läroplanen är satt på undantag. De medel som ges till forsknings- och utvecklingsarbete styrs till stor del av den centrala skoladministrationen. Kunskapsutvecklingen riktas därmed mot beslutsfattaress och administratörers behov av kunskap. För närvarande ges till forskning inom utbildningens område värd namnet ungefär hälften av de årliga kostnaderna för reklam om hund- och kattmat.

Även om kunskap om utbildning saknas så finns en del. Men den bild av skolans nuvarande och historiska situation som Jan Peterson, Jan Myrdal m fl frambesvärjer vilar på flera obevisade antaganden: För det första att vi en gång skulle ha haft en pluggskola som vi kan "återvända" till. En skola för alla som gav humanistisk bildning och gedigna baskunskaper har aldrig funnits. Det är demagogi när Lasse Strömstedt i föreningens tidning påstår: "Den gamla folkskolan överträffade vida dagens grundskola vad baskunskaperna beträffar." För det andra utgår Myrdal m fl från att projektarbete och flumpedagogik skulle dominera skolverkligheten idag. Vi menar att sådant är marginalfenomen. Påstår man att elevernas kunskaper försämrats, får man söka andra orsaker. Däremot har skoldebatten i hög grad handlat om nya arbetssätt, men det är en annan sak. För en gångs skull tycks nu byråkraterna och "flumpedagogerna" ha tagits på allvar. Deras ut-sagor om vad skolan bör vara godtas som verklighetsbeskrivning.

Bakom byråkraterna och flumpedagogerna skymtar dock arbetarrörelsen och framförallt socialdemokratien som den yttersta orsaken till skolans förfall. I föreningens tidning kan man läsa: "Det är socialdemokratien som har det stora ansvaret för Katastrofen" (sid 21). Detta återkommer. I inledningen till antologin skriver Peterson att skolan speglar det "socialdemokratiska" samhället. Tanken är här att socialdemokratien tvekat att utöva ett tillräckligt starkt inflytande på skolans innehåll. Denna tanke blandas upp med sin motsats, nämligen att socialdemokratien haft ett inflytande på skolans innehåll. Det sista påståendet torde vara lätt att motbevisa. Något tillspetsat kan man säga att arbetarrörelsen vann striden om skolans organisation, men aldrig tog strid om dess innehåll. Exempelvis har Sven Lindqvist påpekat att inte ens i ett harmlöst ämne som musik - utanför betygshetsen - har arbetarrörelsens sånger kommit in.

Ett av hindren för utvecklandet av en arbetarrörelsens bildningspolitik, eller rättare sagt ett hinder för dess inriktning mer mot den allmänna skolan, har varit just det slags

storsvenska bildningsideal som Föreningen för kunskap i skolan låter framtona. Respekten för detta bildningsideal - läroverkets bildningsideal - har varit stor och bidragit till att hindra ett ordentligt inflytande över den allmänna skolans läroplaner och läromedel. Nu åberopas det på nytt av Jan Myrdal m fl som gör anspråk på att utföra en kulturgärning när de angriper lärare och andra som utifrån kunskaper om skolans verklighet försöker finna sätt att organisera arbetet så att eleverna kan skaffa sig brukbara kunskaper och färdigheter. Visserligen andra sätt än dem Myrdal själv förespråkar; Lås klassrumsdörrarna, var hans förslag när han efter anförandet i Folkets hus fick frågan hur läraren skall förfara med elever som motsätter sig att bibringas kunskaper.

Svensk skoldebatt minner om starar. En lyfter och de andra följer. Vi har vant oss vid att de övervintrar på Karlavägen. Nu ruvar de som ett svart moln i Mariefred.

Donald Broady

Ulf P. Lundgren